

CZU: 371.13:174

**CREATIVITATEA ETICĂ:
MODELIZARE ÎN PROFESIONALIZAREA CADRELOR DIDACTICE**

*Aliona PANIȘ,
doctor în pedagogie, conferențiar universitar,
Institutul de Științe ale Educației, Chișinău
Veronica MIHAILOV, lector universitar,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău*

***Abstract.** This article highlights the pedagogical model of ethical creativity in the professional development of teachers. Here is addressed the ethical creativity, a type of behavior less present in the description of various classifications and definitions regarding the phenomenon of creativity, which, in the teaching process, should become an imperative and a priority for each teacher who needs to be open to changes, it must become a cultural model capable of correctly interpreting and transmitting information, determining, among educated people, creative behaviors valid for the current and future society.*

***Keywords:** creativity, ethics, ethical creativity, professionalization of teachers.*

Toate studiile și cercetările asupra *creativității* au luat amploare și s-au extins la mijlocul secolului XX, recunoscându-se, astfel, complexitatea și importanța fenomenului.

Un șir de cercetători au contribuit la descifrarea semnificației creației în diferite contexte și abordări științifice prin realizarea studiilor și cercetărilor creatologice.

Astfel, perspectivele prin care se poate defini **creativitatea** sunt: ca produs, ca proces, ca potențialitate general umană și ca dimensiune complexă a personalității.

Prin activarea creativității omul are accesul la libertatea de studiu, cercetare, exprimare și de a fi el însuși.

Teoriile psihologice au clarificat criteriile de creație dintre ele, cele mai cunoscute fiind: teoria psihanalitică a creativității, teoria asociaționistă a creativității, teoria gestaltistă a creativității, teoria behavioristă a creativității, teoria umanistă a creativității, teoria culturală a creativității și teoria factorială a creativității.

Natura actului creator este paradoxală din punct de vedere ontologic, combină unicitatea personală și universalitatea culturală, libertatea față de lume și responsabilitatea pentru ea, spiritul și semnul ideal și real, continuitatea sensului și discrețitatea sistemelor semnelor cu care acest sens este exprimat. Nici unul, nici celălalt element al acestor opoziții nu poate determina singur actul creativ, care este ambivalent din punct de vedere al procesului.

În toate cercetările care s-au efectuat în ultima perioadă, vizavi de creativitatea elevilor, s-a ajuns la concluzia că aceasta este determinată de însăși **creativitatea cadrului didactic**.

Așadar, în funcție de pregătirea profesorului, educația poate deveni un proces plăcut, creator, dacă metodele folosite de profesor sunt alese corect, se potrivesc cu conținutul ce urmează a fi predat, dar și dacă atitudinea cadrului didactic de a relaționa afectiv cu elevii, este prezentă. Metodele, de asemenea, dacă nu sunt utilizate corect, în special cele activ-participative,

care implică elevul în activitate și-i oferă șansa de a fi creativ, pot să alunece cu ușurință în rutină și convenționalism.

Prin urmare, **libertatea** este o condiție esențială în procesul creativității. Însă în Biblie, mai concret în 1 Corinteni 6:12, apostolul Pavel spune: "Toate lucrurile mi se îngăduie, dar toate lucrurile nu sunt de folos; toate lucrurile sunt legale pentru mine, dar nu voi fi biruit de nimic".

Acest pasaj denotă că avem capacitatea de a face multe lucruri, dar **nu tot ce putem face este bine, deoarece acțiunile noastre au consecințe.**

Astfel, din acest unghi de vedere, constatăm o *interrelație între creativitate, libertate și etică.*

În acest context, autoarea Didier J. susține că ideile centrale ale teoriilor etice, dezvoltate de-a lungul timpului, au servit drept surse de referință pentru cercetările ulterioare, ce au dezvoltat conceptul de **etică** până la statutul de teorie asupra moralei, știință a comportamentului moral, un ansamblu de prescripții sau reguli concrete. [5].

În baza studiilor și perspectiva eticii contemporane sunt reflectate distincțiile dintre etică și morală/educație și formare. Astfel în lucrările pedagogice ale autorilor români (I.Nicola, T.Coza, C.Moise, I.Bontaș) sunt demarate un sistem nou de principii ale educației morale.

Etica considerată ca știință a comportamentului, a moravurilor este compusă din trei domenii: valoric-normativă, meta-etica și etica aplicată și ele la rândul lor au mai multe componente.

În acest context, **ideea binelui suprem** este reflectată de la Platon și Aristotel prin cercetarea originii și esenței morale, prin definirea și determinarea noțiunilor de datorie, virtute, sensul vieții, eudaimonie etc. La fel, elaborarea și fundamentarea teoretică a unor sisteme de norme morale și a cercetării valorilor și normelor morale specific unor profesioni.

Normele au rolul de a prescrie parametri specifici de atins în diferite domenii ale existenței și acțiunii umane.

Dacă "praxeologia", așa cum este definită de T.Kotarbinski, "are drept scop să fundamenteze indicații referitoare la ceea ce trebuie făcut, ce este bine să se facă și ce este suficient să se facă în anumite împrejurări pentru a dobândi în mod cât mai eficient efectele intenționate" [6, p.496], atunci vom descoperi că în cadrul scopurilor astfel definite se va regăsi și "ceea ce este bine să se facă" din perspectivă morală. "Propozițiile praxeologice" de natură morală fac parte din "condițiile necesare și suficiente" ale succesului acțiunilor, ele fiind rezultatul a ceea ce Kotarbinski T. denumeste "experiență practică", adică rezultatul faptului că în practica umană s-a demonstrat că anumite acțiuni au eficiență numai dacă se respectă anumite prescripții.

Pornind de la structurile teoretice ale praxiologiei și evidențiind importanța normelor ca modalități de angrenare a grupurilor profesionale, V.Popescu, identifică **normativitatea** morală ca specie a normativității, în genere. Totodată, *deontologia* este definită de autor "ca sistem al moralei profesionale, cod moral specific unui anumit corp profesional." [8, p.577] El consideră că "deontologia are realitate numai în concretitudinea sa", ca "deontologii profesionale", ca "structuri normative distincte ce reglementează comportamentul moral individual și colectiv în zone ocupaționale particulare." [Ibidem, p.578]

Astfel, din perspectiva deontologiei, merită analizată **normativitatea comportamentului TREBUIE**, care, în contextul actului creativ, stimulează creativitatea.

Din această perspectivă, utilizarea metodelor, în procesul de predare-învățare-evaluare, care motivează elevul să participe activ și fără grija de a nu greși la activitățile propuse de profesor, dovedește despre *deschiderea cadrului didactic spre nou ca necesitate*. Astfel cadrul didactic devine un model cultural capabil să interpreteze corect informații noi și să le transmită prelucrate, prin modalități de acțiune pertinente determinând în rândul tineretului **conduite creative** valabile pentru societatea actuală și viitoare.

Nici o idee de compromis cu privire la natura creativității, care să permită explicarea prezenței relațiilor directe și inverse cu moralitatea și adaptabilitatea, dezvăluie mecanismul acestei relații, nu am găsit, în ciuda faptului că identificarea modelelor în relația creativității și moralității este o sarcină psihologică reală, depind de caracteristicile modelării programelor de dezvoltare. O sarcină importantă este, așadar, să înțelegem mecanismul **actului creativ**, circumstanțele care determină vectorul orientării sale morale.

Toate aspectele comportamentului creativ la elevi pe care profesorul trebuie să le observe sau să le stimuleze, după caz, nu vor putea fi detectate decât dacă acel profesor dă dovadă el însuși fluentă în gândire, de imaginație, originalitate și nu în ultimă instanță de cunoștințe temeinice profesionale și competențe pedagogice reale, cea ce numim **creativitate etică**.

Introdus pentru prima dată în lucrarea lui Bruno Cadore, acest concept folosit mai apoi în lucrările lui, descrie modul în care omul se confruntă cu probleme de etică (în acest caz, întrebările care se includ în paradigma responsabilității), se angajează, pe cont propriu, să devină *persoană etică*, în același timp el urmărește să pună acțiunea sa ca un serviciu social, demonstrând astfel capacitatea etică a acțiunii în sine. [Apud 9]

De asemenea, conceptul de *creativitate etică* (CE) este manifestat în lucrarea colectivă *Pour une bioethique clinique*. Adâncindu-se în dimensiunea profesională a CE autorii arată explicit legătura dintre CE și punerea în aplicare a acțiunii din activitatea de îngrijire a sănătății prin referire la competențele tehnice, dar mai presus de toate prin referire la condamnările profesioniștilor care limitează domeniul deontologiei. [Ibidem]

Din perspectiva pedagogică, fenomenul **creativității etice**, fiind una dintre competențele necesare exercitării profesiei de profesor, este o nouă direcție de cercetare în pedagogie.

Prin urmare, pentru profesionalizarea profesorului, *o finalitate* a creativității etice este *formarea cadrului didactic creativ etic*.

Totodată, prin introducerea în lucrările mai multor cercetători (Lang,1999, Perrenoud, 1994) a conceptului **profesionalizare** a fost recunoscută complexitatea profesiei de profesor și specificitatea formării profesionale a cadrelor didactice și, în același timp, existența problemei competențelor practice opusă formării academice. [2, p.8]

În acest context, P.Lengrand susține că pentru profesor **dezvoltarea profesională** are *obligația de a inventa, de a imagina*. Și nici un program nu rezistă, dacă ia în considerare doar un profesor la general, nu unul concret. [Apud 1, p.56]

Deci nu poate exista dezvoltare profesională fără creativitate și invers.

În această ordine de idei, cercetătoarea T.Callo relatează despre valoarea *dezvoltării profesionale independente*, care „...presupune realizarea unor analize științifico-metodologice proprii, în care sunt fundamentate conținutul și principiile realizării celor mai relevante experiențe pedagogice. Autoanaliza personală și fundamentarea științifică a activității denotă un

adevărat profesionist, care *crează într-un spațiu deschis* și este predispus, de fiecare dată, *să-și refacă creația în funcție de necesitățile elevilor săi.*” [Ibidem, p.64]

Pornind de la relațiile științifice expuse privind importanța studierii **creativității etice** în profesionalizarea cadrelor didactice, a fost elaborat *Modelul pedagogic al creativității etice în dezvoltarea profesională a cadrelor didactice (MPCECD)*, prezentat în **Figura 1**.

În felul acesta, determinăm că structura *Modelului pedagogic al creativității etice în dezvoltarea profesională a cadrelor didactice* este axată pe conceptele de *creativitate și etică*, particularitățile acestora la cadrele didactice, creativitatea ca proces și ca produs, teoriile creativității și etica ca știință care se ocupă cu studiul teoretic al valorilor și condiției umane din perspectiva principiilor morale și cu rolul lor în viața socială.

Prin urmare, distingem că, pentru investigația noastră, este importantă determinarea și analiza comentată a noțiunilor: *creativitate, proces creativ, produs al creației, persoană creatoare prin factorii favorizatori ai creativității; factorii intelectuali ai creativității: receptivitate, flexibilitatea, fluiditate (spontană, adaptivă), originalitate; factorii aptitudinali ai creativității; factorii de personalitate și motivaționali ai creativității, precum și atitudinile creative, la fel etica, morală, funcții specifice ale eticii, binele moral, etică deontologică, educație morală, normalitate.*

Totodată, Modelul pedagogic are la bază și o concepție metodologică de formare a creativității etice ce urmărește să formeze viitoarele cadre didactice care, stăpânind valorile științifice ale specialității, sunt capabile să dobândească noi valori prin capacitatea de a-și dezvolta propriile achiziții intelectuale în condiții noi de experiență socioculturală, profesională, cognitivă și spirituală.

Metodologia de formare a creativității etice a cadrelor didactice în dezvoltarea profesională și Programul pedagogic construit în baza Modelului pedagogic ca abordare pedagogică specifică promovează inovațiile și originalitatea, în calitate de componente ale creativității etice și poate servi ca bază de elaborare a politicii și a strategiei educaționale în cadrul unei instituții, dar și la scara sistemului educațional, per ansamblu.

Astfel, **Metodologia** având ca **scop formarea profilului cadrului didactic creativ etic**, conține următoarele *componente de bază*, care corelează:

1. Unități de competență a creativității etice:

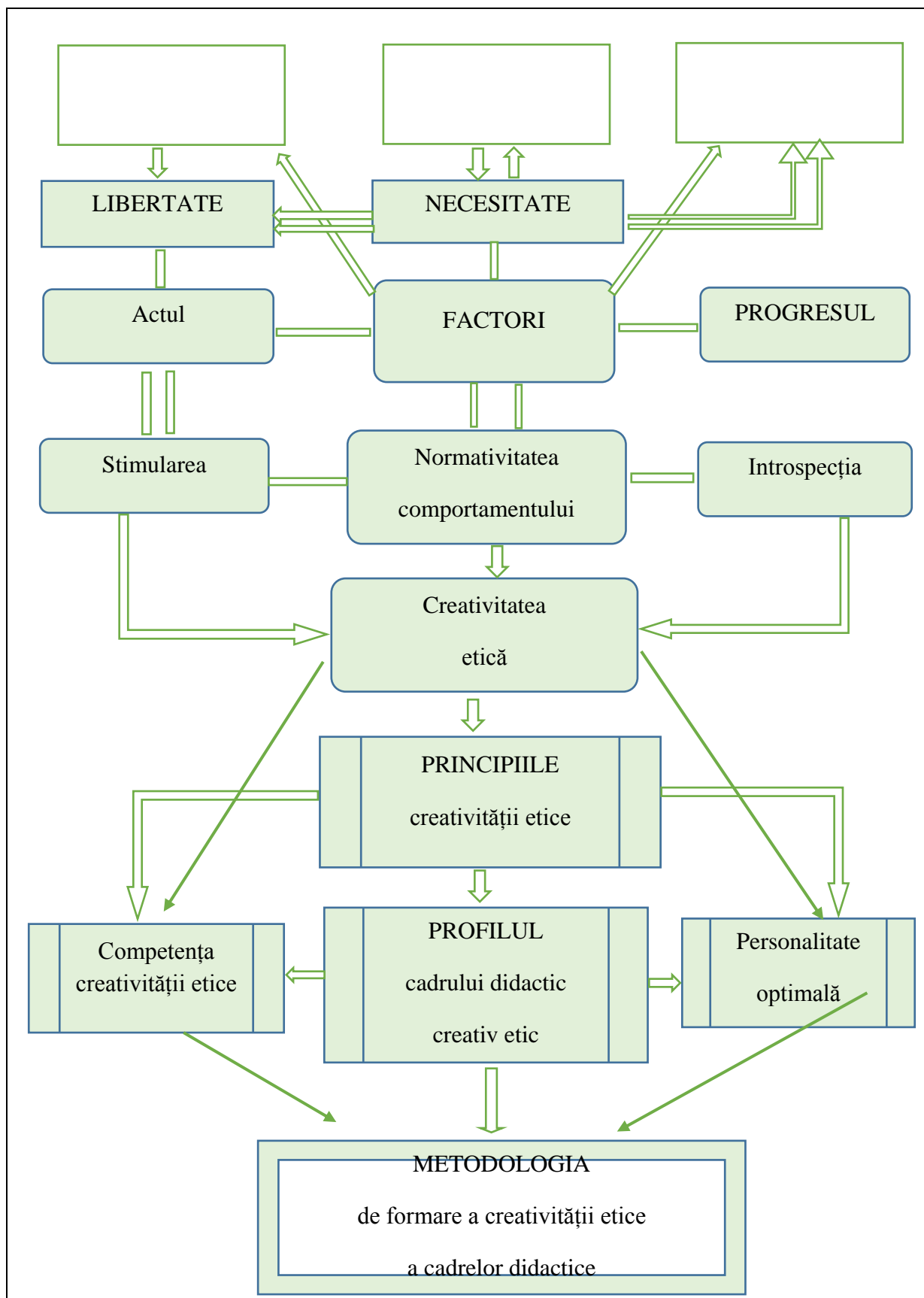
- a. Invenție strategică ca necesitate
- b. Inovare tehnologică ca oportunitate
- c. Modelare pe nou a demersului didactic în baza lui TREBUIE

2. Variabile independente ale creativității etice:

- a. Vizualizarea specificului social și valoric
- b. Acceptarea libertății în activitate în baza ideii de „profesor european”
- c. Asigurarea ordinii în cea ce produce

3. Variabile dependente ale creativității etice:

- a. Flexibilitatea normativă; Perseverență normativă; Intelegența recombinatorică.
- b. Constructivism critic; Imaginația profesională; Curiozitate productivă.
- c. Originalitate ideatică (producerea ideilor); Entuziasm reflexiv; Poziție lucidă față de probleme.

Figura 1. Modelul pedagogic al creativității etice în dezvoltarea profesională a cadrelor didactice (MPCECD)

4. Activități de formare a creativității etice (seminare, traininguri etc.).

Parcursul analitic al componentelor Modelului pedagogic va explicita intențiile și fezabilitatea lui în condiții socioculturale și economice. Beneficiarii direcți ai Modelului pedagogic sunt cadrele didactice, iar beneficiarii indirecti – toate instituțiile de învățământ, comunitățile și societatea. Relevanța și funcționalitatea Modelului în contextul educațional creează premise de instituționalizare a schimbărilor la nivel de instituție și de sistem, asigurând impact și durabilitate sporită, cu beneficii majore personale, profesionale și sociale.

În această ordine de idei, componenta *principiile creativității etice* este definită ca sistem de norme cu valoare strategică și operațională sau un ansamblu de previziuni și comandamente care trebuie respectate cu scopul de a asigura eficiența activităților proiectate, dintre ele se enumără: *principiul devenirii permanente*, *principiul prestigiului*, *principiul înculturății*, *principiul depășirii stereotipului formal*.

- *Principiul devenirii permanente* reprezintă un principiu de bază al conștiinței profesionale, deoarece activitatea profesională este formată din tot ceea ce gândește persoana. Necesitatea cadrului didactic inovator este conturată în personalitatea unui cadru didactic profesionist, modern, recunoscut pentru competențele sale didactice, relaționale, de dezvoltare profesională.
- *Principiul prestigiului* se definește reieșind din autoritatea morală și considerație a cadrului didactic referindu-se ca la o persoană care se bucură de influență, faimă. Într-adevăr, statutul social al profesiei pedagogice este definit de prestigiul și gradul de apreciere oferit de societate și, implicit, de poziția simbolică a acesteia în ierarhia profesiilor.
- La fel, *principiul înculturății* presupune proces de asimilare a unei forme de cultură, prin instruire și educație, pe toată perioada vieții.
- Stereotipurile au o mare forță în orientarea comportamentelor și atitudinilor indivizilor, de aceea *principiul depășirii stereotipului formal* la cadrele didactice, la fel, este important, or, a fi flexibil în activitatea profesională este o condiție a învățării postmoderniste.

Aceste principii stau la baza formării **competenței creativității etice și personalității optimele**, conturând **profilul cadrului didactic creativ etic**.

În acest context, studiem aspectele care conturează personalitatea profesorului.

Un aspect foarte important în personalitatea profesorului îl constituie *dimensiunea științifică și culturală, psihologică și pedagogică* a acestuia.

Din perspectivă valorică, personalitatea profesorului poate fi privită din exterior sub trei aspecte: deschidere spre exterior, receptivitate față de tot ceea ce ne înconjoară; prelucrare internă a datelor obținute; realizarea finală, expresia, productivitatea personalității în raport cu exigențele dezvoltării societății [4, p.224-225].

Potrivit autorului R.W.Coan, sunt aduse în discuție conceptul de **personalitate optimală** cu caracteristicile: tendința spre flexibilitate, experiența Eului, flexibilitatea relațiilor interpersonale, a relațiilor dintre generații, trebuința spre unificare [3]. În concepția autorului personalitate optimală presupune nu numai realizarea maximală a potențialităților, ci și utilizarea flexibilă a modurilor variate de experiență și de acțiune.

Putem stabili, în esență, că personalitatea optimală a cadrului didactic, desemnează o structură personalitară internă, mobilă și flexibilă, parțial polivalentă, cu care individul intră în câmpul profesional psihopedagogic. Personalitatea optimală a cadrului didactic are o structură

complexă, care conține două dimensiuni majore: *personalitatea reală și aptitudinea psihopedagogică*.

Modelul pedagogic elaborat de noi promovează o serie de condiții ale creației pedagogice, menționate în literatura de specialitate: prezența cunoștințelor temeinice, multilaterale și prelucrarea, conștientizarea lor critică; priceperea de a transfera ideile teoretice și metodologice în acțiuni pedagogice; capacitatea de autoperfecționare și autoinstruire; elaborarea noilor metodologii, forme, mijloace și combinații originale; dialectica, varietatea și schimbarea sistemului de activitate; aplicarea efectivă a experienței acumulate în condiții noi; capacitatea de a aprecia reflexiv propria activitate și rezultatele ei; formarea stilului individual de activitate profesională în baza combinării și prelucrării trăsăturilor individuale irepetabile ale personalității profesorului.

În concluzie, menționăm că *Modelul pedagogic al creativității etice în dezvoltarea profesională a cadrelor didactice (MPCECD)* îl plasează în centrul demersului educațional pe cadrul didactic, conform prevederilor regulamentare ale politicilor educaționale recente, fiind implicit și o metodologie de orientare a activității didactice, care permite, printr-un sistem de concepte, idei și moduri de acțiune, asigurarea și susținerea proceselor de autocunoaștere, autoedificare și autorealizare a personalității cadrului didactic, dezvoltându-i individualitatea irepetabilă.

BIBLIOGRAFIE

1. CALLO, T. O pedagogie a integralității: Teorie și practică. Chișinău: CEP USM, 2007. 171 p. ISBN 978-9975-70-161-7.
2. CHICU, V., SOLOVEI, R., HADÎRCĂ, M., PANIȘ, A., CARA, A. Formarea continuă a cadrelor didactice în contextul educației centrate pe cel ce învață. Chișinău: CEP USM, 2010. 80 p. ISBN 978-9975-71-058-9.
3. COAN, R. W. The optimal personality: An empirical and theoretical analysis. Hardcover: Columbia University Press, 242 p. 1974. ISBN-13: 978-0231038072
4. DICU, A., DIMITRIU, E. Probleme de psihosociologie a educației. București: Editura EDP, 1973. 262 p.
5. DIDIER, Ju. Dicționar de filozofie. București: Editura Univers Enciclopedic, 1999. 219 p. ISBN 9739243002
6. KOTARBINSKI, T. Tratat despre lucrul bine făcut. București: Editura Politică, 1976, 525 p.
7. PETRE, A. Filosofia valorii. București: Ed. Editura Polirom, 1998, 240 p. ISBN 973-683-017-9.
8. POPESCU, V. Deontologia și moralitatea riscului. În “Revista de Filosofie”, Tomul XLII, nr. 5-6, Septembrie-Decembrie 1995. ISSN 1857-2294
9. TARRAGONI, F. La Philosophie comme contre-culture, Paris: Presses universitaires de France, coll. « Philosophie française contemporaine », 2014, 196 p.